

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ดนตรี นาฏศิลป์ ๑

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

นายชยุตี ทศนวงศ์วรา
นายธนรัฐ อยู่สุขเจริญ
นางธิดารัตน์ ภักดีรักษ์
นางสุกัญญา ณ ตะกั่วทุ่ง

กศ.บ. (ดนตรีศึกษา), M.A. (Ethnomusicology)
กศ.บ. (ดนตรีศึกษา), ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา)
ศษ.บ. (ดุริยางคไทย)
คบ. (นาฏศิลป์ไทย), ศศ.บ. (บริหารการศึกษา)

ผู้ตรวจ

ดร.จารุวัฒน์ นวลไย

นางสาวปาริฉัตร สุ่มมาตย์
นางสาวชัชพร ภูน้อย

กศ.บ. (ดุริยางคศาสตร์ไทย), ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา),
ปร.ด. (ดุริยางคศาสตร์)
ศษ.บ. (ดุริยางคศาสตร์), ดศ.ม. (สังคีตวิจัยและพัฒนา)
ศษ.บ. (นาฏศิลป์ไทยศึกษา), ศษ.ม. (นาฏศิลป์ศึกษา)

บรรณาธิการ

นายพิสิษฐ์ สมใจ
นางสาวปิยดา ทับประเทือง

ศษ.บ. (ดุริยางคศาสตร์), ดศ.ม. (สังคีตวิจัยและพัฒนา)
ศษ.บ. (นาฏศิลป์ไทย), ศษ.ม. (บริหารการศึกษา)

จัดพิมพ์โดย บริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

ฝ่ายการตลาด, ฝ่ายผลิตและจัดส่ง, ฝ่ายการเงินและบัญชี :
๖๙/๑๐๙ หมู่ ๑ ซ.พระแม่กาบุญมี ต.บ้านใหม่ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี ๑๑๑๒๐
โทร. ๐ ๒๕๖๔ ๕๘๘๙, ๐ ๒๕๖๔ ๕๙๙๓, ๐ ๒๕๖๑ ๕๕๖๐-๒ โทรสาร ๐ ๒๕๖๑ ๕๕๙๓, ๐ ๒๕๖๒๒๓๓๓
ฝ่ายวิชาการ :
๘๗/๑๒๒ ถ.เทศบาลสงเคราะห์ แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐
โทร. ๐ ๒๕๕๔ ๔๘๑๘-๒๐, ๐ ๒๕๕๓ ๘๖๖๘-๕ โทรสาร ๐ ๒๕๕๐ ๒๙๒๓

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๗
พิมพ์ครั้งที่ ๑
จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม
ISBN 978-616-07-2620-2
ราคา ๙๒ บาท
สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ
ลิขสิทธิ์เป็นของบริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ดนตรี นาฏศิลป์ ๑ เล่มนี้ ได้เรียบเรียงขึ้นสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โดยยึดมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ ๒ ดนตรี และสาระที่ ๓ นาฏศิลป์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

หนังสือเล่มนี้เรียบเรียงขึ้นให้มีความทันสมัยสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย และสังคมโลก ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติหรือลงมือทำ (Active Learning) มีการสร้างเสริมสมรรถนะที่สำคัญของผู้เรียนโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-based Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง นำความรู้และทักษะที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการค้นคว้า สำรวจ สร้างสรรค์ ทำงานเป็นทีม แก้ปัญหา สื่อสารอย่างมีวิจารณญาณ และพัฒนาสู่การประกอบอาชีพได้ ซึ่งเป็นสมรรถนะที่สำคัญในศตวรรษที่ ๒๑ ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ได้จัดเนื้อหาให้มีความสอดคล้องต่อเนื่องกันเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดี ตลอดจนเห็นคุณค่าของศิลปะ เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น ๘ หน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย

๑ ความรู้เบื้องต้นและข้อควรรู้เกี่ยวกับดนตรี

๒ เรียนรู้เรื่องเครื่องดนตรีและวงดนตรี

๓ ดนตรีมีองค์ประกอบ

๔ เพลงไพเราะ

๕ การปฏิบัติเครื่องดนตรีและศัพท์สังคีต

๖ วิชาการและการสร้างสรรค์ละครไทย

๗ การผลิตและแสดงละคร

๘ การแสดงนาฏศิลป์ไทย

ผู้เรียบเรียงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนเล่มนี้จะมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาแบบองค์รวมทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียนและผู้สอนเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและบรรลุผลตามมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ฝ่ายวิชาการ บริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

คำอธิบายรายวิชา

รายวิชา ดนตรี นาฏศิลป์ ๑
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
เวลา ๔๐ ชั่วโมง/ปี

ศึกษา อธิบาย ระบุ จำแนก เปรียบเทียบความรู้เบื้องต้น และข้อควรรู้เกี่ยวกับดนตรี เรียนรู้เรื่องเครื่องดนตรีและวงดนตรี การบรรเลงดนตรี รวมถึงฝึกปฏิบัติทักษะการขับร้อง และเรียนรู้เกี่ยวกับศัพท์สังคีตทางดนตรีไทยและดนตรีสากล สามารถอธิบายวิวัฒนาการและการสร้างสรรค์ละครไทย คิด วิเคราะห์พฤติกรรมของการแสดงละครที่มีอิทธิพลต่อผู้ชมและผู้แสดง เรียนรู้ถึงการจัดการแสดง ฝึกปฏิบัติ นาฏยศัพท์ และภาษาท่าของนาฏศิลป์ไทย

ใช้ทักษะกระบวนการคิด การแก้ปัญหา สื่อสาร และใช้เทคโนโลยีโดยใช้ทักษะกระบวนการ ขั้นตอนการจัดการและการทำงานร่วมกัน รวมถึงทักษะกระบวนการแก้ปัญหาในการทำงาน

เพื่อให้ผู้เรียนมีลักษณะนิสัยที่ดีในการทำงาน เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ และการอยู่ร่วมกันกับคนในสังคม มีคุณธรรม ขยัน อดทน ซื่อสัตย์ รับผิดชอบ มีความคิดสร้างสรรค์ รักความเป็นไทย ภูมิใจในผลสำเร็จของงาน สามารถนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

ตารางวิเคราะห์หน่วยการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

ตัวชี้วัด	มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด															
	ศ ๒.๑								ศ ๒.๒		ศ ๓.๑				ศ ๓.๒	
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖
๑ ความรู้เบื้องต้นและข้อควรรู้เกี่ยวกับดนตรี										✓	✓					
๒ เรียนรู้เรื่องเครื่องดนตรีและวงดนตรี				✓					✓	✓						
๓ ดนตรีมีองค์ประกอบ		✓			✓	✓		✓		✓						
๔ เพลงไพเราะ	✓		✓													
๕ การปฏิบัติเครื่องดนตรีและศัพท์สังคีต			✓		✓		✓									
๖ วิชาการและการสร้างสรรค์ละครไทย																✓
๗ การผลิตและแสดงละคร												✓		✓	✓	✓
๘ การแสดงนาฏศิลป์ไทย													✓			

แนะนำหนังสือเรียน

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานเล่มนี้ มีเนื้อหาที่สอดคล้องตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระที่ ๒ ดนตรี และสาระที่ ๓ นาฏศิลป์ ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ อีกทั้งยังได้เพิ่มเติมความรู้ที่เหมาะสมกับนักเรียนระดับชั้น มัธยมศึกษาเพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะ และเกิดเจตคติที่ดีต่อศิลปะอย่างเหมาะสม ในการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยมีองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ต้องการฝึกให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงเหมือนกับในชีวิตจริงอย่างมีระบบ โดยมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ๔ ขั้นตอน

คำถามพัฒนาทักษะการคิด

เป็นคำถามเพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจของนักเรียนหลังจากที่เรียนจบ หน่วยการเรียนรู้แล้ว

กิจกรรมถ่ายทอดการเรียนรู้

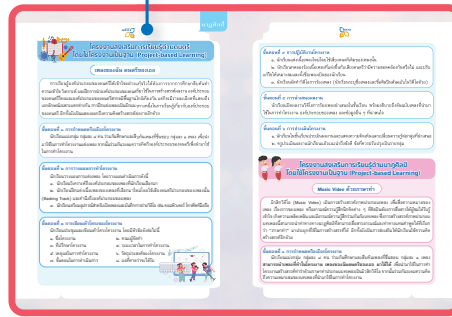
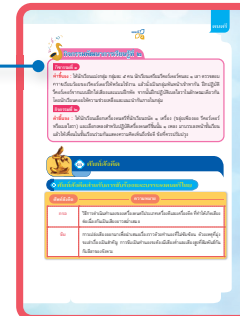
เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าใจ ปฏิบัติ และสร้างสรรค์อย่างมีกระบวนการ เกิดทักษะการเรียนรู้อย่างครบถ้วน

โครงงานส่งเสริมการเรียนรู้ด้านดนตรีและนาฏศิลป์โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-based Learning)

เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นำความรู้และทักษะที่ได้จากการเรียนรู้ทั้งหมดมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ ค้นคว้า สำรวจ และฝึกทักษะอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความรู้และทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑

มุมความรู้เพิ่มเติม

เป็นการสอดแทรกความรู้ มุมมอง แนวคิด ที่สัมพันธ์กันระหว่างเนื้อหา ซึ่งผู้เรียนและครูผู้สอนสามารถนำไปปรับใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ เช่น มุมเปิดโลกทัศน์ มุมสื่อ ส่อง ภูมิปัญญา สู่อาชีพ มุมแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติม มุมคำศัพท์เฉพาะ

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

ความรู้เบื้องต้นและข้อควรรู้เกี่ยวกับดนตรี

๑

- ๑ ประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการของดนตรีไทย ๒
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ๑๓/
 - ๒ ประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการของดนตรีสากล ๑๔
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ๒๕
 - ๓ อิทธิพลของดนตรีสากลในประเทศไทย ๒๕
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ๒๗/
- สรุปสาระสำคัญ ๒๘
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ๓๐
คำถามพัฒนาทักษะการคิด ๓๐

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

เรียนรู้เรื่องเครื่องดนตรีและวงดนตรี

๓๑

- ๑ การจำแนกประเภทและประสมวงดนตรีไทย ๓๒
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ๔๓/
 - ๒ การจำแนกประเภทและประสมวงดนตรีสากล ๔๔
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ๕๕
 - ๓ การใช้และบำรุงรักษาเครื่องดนตรี ๕๕
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ๕๗
- สรุปสาระสำคัญ ๕๙
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ๖๑
คำถามพัฒนาทักษะการคิด ๖๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

ดนตรีมีองค์ประกอบ

๖๒

- ๑ องค์ประกอบของดนตรีไทย ๖๓
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ๗๒
- ๒ บทเพลงไทยและเพลงพื้นเมือง ๗๒
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ๘๐
- ๓ องค์ประกอบของดนตรีสากล ๘๐
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ๘๓/

- ๔ บทเพลงสากล ๘๘
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ๘๙
- สรุปสาระสำคัญ ๙๐
- กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ๙๑
- คำถามพัฒนาทักษะการคิด ๙๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

เพลงไพเราะ

๙๒

- ๑ การขับและการร้องเพลงไทย ๙๓
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ๙๕
 - ๒ หลักการปฏิบัติและประเภทเพลงไทย ๙๖
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ๑๐๑
 - ๓ การขับร้องเพลงสากล ๑๐๒
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ๑๐๘
- สรุปสาระสำคัญ ๑๐๙
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ๑๑๐
คำถามพัฒนาทักษะการคิด ๑๑๐

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕

การปฏิบัติเครื่องดนตรีและศัพท์สังคีต

๑๑๑

- ๑ การปฏิบัติเครื่องดนตรีไทย : ขลุ่ยเพียงออ ๑๑๒
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ๑๑๔
 - ๒ การปฏิบัติเครื่องดนตรีสากล : รีคอร์ดเดอร์และเบลโลรา ๑๑๕
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ๑๑๙
 - ๓ ศัพท์สังคีต ๑๑๙
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ๑๒๓
- สรุปสาระสำคัญ ๑๒๔
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ๑๒๕
คำถามพัฒนาทักษะการคิด ๑๒๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖

วิวัฒนาการและการสร้างสรรค์ละครไทย

๑๒๖

- ๑ ประวัติการละครไทย ๑๒๗
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ๑๓๐
- ๒ ประเภทของละครไทย ๑๓๑
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ๑๓๔
- ๓ ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงนาฏศิลป์ ๑๓๕
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ๑๓๗

สรุปสาระสำคัญ	๑๓๘
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)	๑๔๐
คำถามพัฒนาทักษะการคิด	๑๔๐

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

การผลิตและแสดงละคร ๑๔๑

๑ การผลิตและกระบวนการจัดแสดง	๑๔๒
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้	๑๕๐
๒ อิทธิพลของนักแสดง	๑๕๑
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้	๑๕๓
๓ ผู้ชมและผู้แสดงที่ดี	๑๕๔
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้	๑๖๐
๔ การสร้างเกณฑ์การประเมินการแสดง	๑๖๑
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้	๑๖๓

สรุปสาระสำคัญ	๑๖๔
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)	๑๖๖
คำถามพัฒนาทักษะการคิด	๑๖๖

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

การแสดงนาฏศิลป์ไทย ๑๖๗

๑ นาฏยศัพท์และภาษาท่า	๑๖๘
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้	๑๗๖
๒ ระเบียบพระขรรค์	๑๗๗
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้	๑๘๕
๓ รำวงมาตรฐาน	๑๘๕
กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้	๑๙๖

สรุปสาระสำคัญ	๑๙๖
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)	๑๙๗
คำถามพัฒนาทักษะการคิด	๑๙๘

โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านดนตรีโดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-based Learning)	๑๙๙
โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านนาฏศิลป์โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-based Learning)	๒๐๐
บรรณานุกรม	๒๐๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

ความรู้เบื้องต้น และข้อควรรู้เกี่ยวกับดนตรี

บทเรียนนี้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

มาตรฐาน ศ ๒.๒ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของดนตรีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล
ตัวชี้วัด : สิ่งที่ฟังรู้และปฏิบัติได้

- อธิบายบทบาทความสัมพันธ์และอิทธิพลของดนตรีที่มีต่อสังคมไทย (ศ ๒.๒ ม.๑/๑)
- ระบุความหลากหลายขององค์ประกอบดนตรีในวัฒนธรรมต่างกัน (ศ ๒.๒ ม.๑/๒)

แนวคิด

ดนตรีไทยและดนตรีสากล เป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่อยู่กับวิถีชีวิตของมนุษย์มีความสัมพันธ์กับมนุษย์ และมีวิวัฒนาการมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการขยายพื้นที่ทางวัฒนธรรมดนตรี การสร้างเอกลักษณ์ทางดนตรีของพื้นที่นั้น ๆ เพื่อที่จะแสดงออกถึงความเป็นตัวตนของแต่ละพื้นที่

คำถามกระตุ้นความคิด

ดนตรีได้มีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาไปตามยุคสมัย ซึ่งในแต่ละสมัยก็มีความโดดเด่นและเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันไป

นักเรียนคิดว่าสาเหตุใดที่ทำให้ดนตรีมีการเปลี่ยนไปตามยุคสมัย และในอนาคตดนตรีจะมีการปรับเปลี่ยนและพัฒนาไปจากในปัจจุบันอย่างไร

๑ ประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการของดนตรีไทย

ปัจจัยในการเกิดขึ้นของดนตรี การเปลี่ยนแปลงทางดนตรี และวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ มีมนุษย์เป็นผู้สร้างสรรค์อยู่เบื้องหลัง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับที่มาของคนไทยเป็นเรื่องสำคัญประการแรกในการกล่าวถึงประวัติศาสตร์ทางดนตรีไทย ซึ่งก่อนหน้านั้นคนไทยอาศัยอยู่ในอาณาจักรที่ผลิตเปลี่ยนไปตามกาลเวลาทั้งอาณาจักรก่อนยุคประวัติศาสตร์ และสมัยประวัติศาสตร์

เมื่อก้าวสู่ยุคปัจจุบัน สังคมมีการพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่องอีกทั้งการรับอิทธิพลจากอินเดียและจีนซึ่งเป็นแหล่งอารยธรรมใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมถึงไทย ทั้งดนตรี นาฏศิลป์ ทักษะศิลป์ และความรู้ทางศิลปวิทยาการทั้งหลาย ผสมผสานกับความรู้พื้นถิ่นที่เป็นปัจจัยหลักจึงส่งผลต่อรูปแบบของศิลปะไทยให้มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์

ดนตรีไทยได้รับใช้คนไทยมาเป็นระยะเวลายาวนาน ทั้งในพิธีกรรมความเชื่อ พิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนเป็นเครื่องให้ความบันเทิง ทำให้ในปัจจุบันดนตรีไทยได้รับการยอมรับในระบบการศึกษาไทยมากยิ่งขึ้น และก้าวขึ้นเป็นลำดับจนถึงการเปิดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา

วงมโหรีสมัยอยุธยา

ดนตรี

๒ ยุคก่อนประวัติศาสตร์

อาณาจักรไทยแต่ครั้งอดีตกาลมีการปกครองเป็นแว่นแคว้น มีระบอบการปกครองแบบชนเผ่า มีประมุข มีการสร้างเมืองหลวง การปกครองอ้างอิงตามการปกครองของจีนโบราณ บรรพบุรุษของคนไทยและคนไทยสมัยสุโขทัยเคยเป็นพสกนิกรชนกลุ่มน้อยตั้งถิ่นฐานอยู่ในราชอาณาจักรจีนสมัยโบราณ และอพยพลงมาตั้งแว่นแคว้นแถบพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทยในปัจจุบัน กลุ่มชาติพันธุ์ไทกระจายตัวอยู่ในภูมิภาคอุษาคเนย์

กลุ่มชาติพันธุ์ไทน้อย
กระจายตัวอยู่ทางฝั่งตะวันออก
ของแม่น้ำโขง ทั้งในลาว
และเวียดนาม

กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่
กระจายตัวอยู่ทางตะวันตก
ฝั่งลุ่มแม่น้ำอิรวดี สาละวิน
และพรมพม่า

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยสยาม
อาศัยอยู่หนาแน่น บริเวณ
ลุ่มแม่น้ำยม ป่าน เจ้าพระยา
แม่กลอง เพชรบุรี ตลอดจนถึง
ที่ราบลุ่มทะเลสาบสงขลา

อาณาจักรที่เป็นรัฐโบราณของประเทศไทย ทั้งเกิดก่อนอาณาจักรสุโขทัยและอาณาจักรร่วมสมัยเดียวกันนั้น มีทั้งหลักฐานทางโบราณคดี ดำนาถ นิทานพื้นบ้าน และบันทึกจากราชสำนักจีนระบุไว้ว่าอาณาจักรของคนไทเริ่มต้นขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ โดยมีการสถาปนาอำนาจเป็นรัฐเกิดขึ้น ดังเช่น อาณาจักรทวารวดี อาณาจักรละโว้ อาณาจักรเจนละ อาณาจักรศรีโคตรบูร อาณาจักรโยนกเชียงแสน และเนื่องจากอาณาจักรต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้เป็นอาณาจักรของคนไท ที่เป็นบรรพบุรุษของคนไทยสยามในปัจจุบัน การดนตรีย่อมนับได้ว่าเป็นมรดกที่กลุ่มคนในรัฐไทโบราณใช้สอย ย่อมเป็นสิ่งที่สามารถนำมากล่าวอ้างถึงวิวัฒนาการทางดนตรีของไทยได้

ยุคที่มีการค้นพบเครื่องดนตรี อาทิ กลองทัด แคน มโหรีที่ก ก่อนการสร้างอาณาจักรสุโขทัยตามที่พระยาอหุณาราชชน ประทานกราบทูลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ตอนหนึ่งมีความถึงเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งที่เรียกว่า มโหรีที่ก ไว้ว่า

“...คำว่า มโหรีที่ก โดยมโหรี อาจเป็นคำสันสกฤต ส่วนเสียงพยางค์หลังเป็นภาษาพื้นเมืองเป็นคำผสมกัน ที่ซ้ำพเจ้าเดาเช่นนี้ เพราะคำว่ามโหรีที่กเสียงคำหลังเป็นเสียงดังของกลองชนิดนั้น เป็นพวกอีกที่ก และกลองอย่างนั้นก็เป็นของชนชาตินับถือกลองบรอนซ์ ในสมัยเลียดก็อยู่บ่อย ๆ ...”

จากการไขคำถามของพระยาอนุมานราชธน เป็นเหตุผลที่เชื่อได้ว่าคนไทยมีบรรพบุรุษมีที่มาจากทางตอนใต้ของจีน และหลักฐานทางดนตรีเป็นเหตุช่วยยืนยันว่า มโหระทึก เป็นเครื่องดนตรีโบราณที่มีอายุหลายพันปีนั้น เป็นกลองหน้าเดียว ทำจากโลหะทั้งใบ โลหะที่นำมาใช้หล่อมโหระทึกได้แก่ ทองแดง ตะกั่ว และดีบุก เป็นเครื่องดนตรีที่พบตั้งแต่สมัยยุคโลหะตอนปลาย อายุราว ๒,๕๐๐ ปี พบทั่วไปในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มโหระทึกในประเทศไทยใช้ไม้ตี ๒ อันตรงปลายหุ้มด้วยผ้า เย็บด้วยด้าย ในปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งในเครื่องประกอบสำคัญในพระราชพิธีในราชสำนักไทย

การแบ่งยุคทางประวัติศาสตร์ โดยในวิชาประวัติศาสตร์นิยมยึดอายุเริ่มต้นของยุคประวัติศาสตร์ไทย ด้วยสาเหตุ

▲ มโหระทึก

❖ มโหระทึกในพระราชพิธี

จากการที่มีภาษาเขียนและรูปแบบการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ดังนั้น หลักฐานว่าพ่อขุนรามคำแหงเป็นผู้คิดค้นประดิษฐ์อักษรไทยจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการนับอาณาจักรสุโขทัยเป็นยุคแห่งการเริ่มต้นของประวัติศาสตร์ไทย และได้มีการแบ่งยุคทางประวัติศาสตร์ไว้จากการก่อตั้งอาณาจักรและการล่มสลายของอาณาจักร ตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์

ยุคประวัติศาสตร์

สมัยสุโขทัย

สุโขทัย มีความหมายว่า รุ่งอรุณแห่งความสุข ได้รับการสถาปนาในพุทธศักราช ๑๗๖๒ ปฐมกษัตริย์ คือพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ซึ่งเป็นปฐมวงศ์แห่งราชวงศ์พระร่วง หลักฐานทางโบราณคดี เช่น ศิลารึก ได้ระบุเกี่ยวกับเครื่องดนตรีและการดนตรีในสมัยสุโขทัยในศิลารึกวัดพระยืนไว้ตอนหนึ่งว่า

ดนตรี

“ตีพาทย์ตั้งพินฆ้อง กลองปี่สรไน พิสนมณชัย ทะเหียด กาทล
แตรสังข์มาน กังสดาล มรทงค์ ดงเดือดเสียงเลศ เสียงก้อง อีกทั้งคนร้องไห้อ้อ”

ความตอนนี้นำมาสู่การบรรยายขบวนแห่รับการมาของพระเถระและพระบรมสารีริกธาตุจากสุโขทัย เพื่อไปยังเมืองเชียงใหม่หรือนครพิงค์ (กรมศิลปากร, ๒๕๓๕)

กังสดาล

▶ บัณเฑาะว์

ดนตรีไทยในสมัยสุโขทัย มีการบรรยายในแนวทางที่มีลักษณะเป็นการขับลำนำ และร้องเล่นกันอย่างพื้นเมือง หลักฐานเกี่ยวกับเครื่องดนตรีไทยในสมัยนี้ ปรากฏในหนังสือไตรภูมิพระร่วงที่แต่งในสมัยสุโขทัย ได้แก่ แตรสังข์ มโหระทึก ฆ้อง กลอง ฉิ่ง ฉาบ (ฉาบ) บัณเฑาะว์ พินฆ ชอ พงตอ (สันนิษฐานว่าคือ ชอสามสาย) ปี่ไฉน ระฆัง และกังสดาล มีความตอนหนึ่งว่า

“พินฆ้องกลองแตรสังข์ระฆังกังสดาลมโหระทึกก็ก้องทำนุกติ”

เครื่องดนตรีหลายชนิดได้รับอิทธิพลสืบเนื่องมาจากยุคก่อนอาณาจักรสุโขทัย และบางชนิดได้รับอิทธิพลมาจากต่างประเทศ ทั้งมาในรูปแบบการค้าขายแลกเปลี่ยน การเข้ามาของศาสนา และลัทธิความเชื่อ ลักษณะการผสมวงดนตรีก็ปรากฏหลักฐานทั้งในศิลารึกและหนังสือไตรภูมิพระร่วง กล่าวถึง “เสียงพาทย์ เสียงพิน” ซึ่งจากหลักฐานที่กล่าวนี้ สันนิษฐานว่าวงดนตรีไทยในสมัยสุโขทัยมีดังนี้

๑. วงบรรเลงพิน มีผู้บรรเลง ๑ คน ทำหน้าที่ตีพินและขับร้องไปด้วยเป็นลักษณะของการขับลำนำ
๒. วงขับไม้ ประกอบด้วยผู้บรรเลง ๓ คน คือ คนขับลำนำ ๑ คน คนสีซอสามสายคลอเสียงร้อง ๑ คน และคนไกวบัณเฑาะว์ให้จังหวะ ๑ คน

๓. **วงปี่พาทย์** เป็นลักษณะของวงปี่พาทย์เครื่องห้า มี ๒ ชนิด คือ

๓.๑ วงปี่พาทย์เครื่องห้าอย่างเบา ประกอบด้วยเครื่องดนตรีชนิดเล็ก ๆ จำนวน ๕ ชิ้น คือ ๑) ปี่ ๒) กลองชาตรี ๓) ทับ (โทน) ๔) ฉิ่ง และ ๕) ฉับ ใช้บรรเลงประกอบการแสดงละครชาตรี (เป็นละครเก่าแก่ที่สุดของไทย)

๓.๒ วงปี่พาทย์เครื่องห้าอย่างหนัก ประกอบด้วย เครื่องดนตรีจำนวน ๕ ชิ้น คือ ๑) ปี่ใน ๒) ฉิ่งวง (ใหญ่) ๓) ตะโพน ๔) กลองทัด และ ๕) ฉับ ใช้บรรเลงประกอบในงานพิธีและบรรเลงประกอบการแสดงมหรสพต่าง ๆ จะเห็นว่า วงปี่พาทย์เครื่องห้าในสมัยนี้ยังไม่มีระนาดเอก

๔. **วงมโหรี** เป็นลักษณะของวงดนตรีอีกแบบหนึ่ง ที่นำเอาวงบรรเลงพินกับวงขับไม้มาผสมกัน เป็นลักษณะของวงมโหรีเครื่องสี่ เพราะประกอบด้วยผู้บรรเลง ๔ คน คือ ๑) คนขับลำนำและตีกรับพวงให้จังหวะ ๒) คนสีซอสายคลอเสียงร้อง ๓) คนตีตีพิน และ ๔) คนตีทับ (โทน) ควบคุมจังหวะ

สมัยอยุธยา

อยุธยาหรือโยธยา เป็นศูนย์กลางทางการค้าและศิลปวิทยาการ การเมืองการปกครอง มีการตราพระราชกฤษฎีกาเป็นกฎหมายและปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับดนตรีไทย

สมัยนี้ในกฎหมายได้ระบุชื่อเครื่องดนตรีไทยเพิ่มขึ้นจากที่เคยระบุไว้ในหลักฐานสมัยสุโขทัย ได้แก่ กระจับปี่ ขลุ่ย จะเข้ และ รำมะนา นอกจากนี้ในกฎหมายสมเด็จเจ้าพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๙๙๑-๒๐๓๑) ปรากฏข้อห้ามตอนหนึ่งว่า

“...ห้ามร้องเพลงเรือ เป่าขลุ่ย เป่าปี่ สีซอ ตีกระจับปี่ ตีตะจะเข้ ตีโทนทับ ในเขตพระราชฐาน...”

ซึ่งแสดงว่าสมัยรัตนโกสินทร์ไทยเป็นที่นิยมกันมาก แม้ในเขตพระราชฐานก็มีคนเข้าไปร้องเล่นดนตรีกันอย่างเอิกเกริก จนกระทั่งพระมหากษัตริย์ต้องทรงออกกฎหมายและปรากฏหลักฐานจากจดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ เขียนเกี่ยวกับดนตรีไทยปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยกล่าวถึงขบวนแห่เรือยาว ความว่า

ดนตรี

“...จำนวนเรือที่มาร่วมขบวนแห่แน่นกับความงามของน่านน้ำ หากใต้อาคารนั้น ได้รับความสำราญเสียงกึกก้อง ไพเราะด้วยเสียงแห่ เสียงโห่ และเสียงกระจับปี่ สีซอ...”

ใน พ.ศ. ๒๒๓๓ นายแพทย์ชาวเยอรมัน ชื่อ หมอแถมเฟอริ์ เดินทางมาพร้อมคณะทูตชาวฮอลันดา มาจากปัตตาเวีย (จาการ์ตา) เพื่อเดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีกับญี่ปุ่น ได้แวะกรุงศรีอยุธยา เพื่อเจริญสัมพันธไมตรีและถวายพระราชสาส์นในสมัยพระเพทราชา โดยใช้เวลาพักอยู่ประมาณ ๑ เดือนจึงได้มีการบันทึกถึงเรื่องราวเหตุการณ์ในอยุธยาตอนหนึ่งความว่า

“...งานศพของชาวสยามที่เป็นชนชั้นสูงศักดิ์นั้นหรรษาพิสดารเหลือที่จะพรรณนา มีทั้งขบวนเรือแห่ศพ และเรือนั้นลางที่ก็ประดับประดาด้วยตาดและดินทองทั่วทุกลำ มีมโหรีปี่พาทย์ฆ้องกลอง ประโคมตลอดทาง...”

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ระบุให้เห็นว่า อยุธยามีความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปะ โดยเฉพาะดนตรีที่ได้ถูกกล่าวถึงและบรรยายด้วยทัศนะของทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เนื่องจากมีจำนวนเครื่องดนตรีที่มีรายชื่อเพิ่มจากสมัยสุโขทัย จึงส่งผลโดยตรงต่อการประสมวงดนตรีในยุครกรุงศรีอยุธยา และพัฒนาขึ้นกว่าในสมัยสุโขทัย มีทั้งปี่พาทย์ การขับไม้ เครื่องสาย มโหรี วงดนตรีที่มีการประสมวงเพิ่มเติมจากสมัยสุโขทัย คือ

๑. **วงปี่พาทย์**

สมัยนี้ยังคงเป็นวงปี่พาทย์เครื่องห้า เช่นเดียวกับในสมัยสุโขทัย แต่มีระนาดเอกเพิ่มขึ้น ดังนั้น วงปี่พาทย์เครื่องห้าในสมัยนี้ประกอบด้วยเครื่องดนตรีคือ

- ระนาดเอก
- ปี่ใน
- ฉิ่งวง (ใหญ่)
- กลองทัด ๑ ใบ
- ตะโพน
- ฉับ

๒. **วงมโหรี**

พัฒนามาจากวงมโหรีเครื่องสี่ในสมัยสุโขทัยเป็นวงมโหรีเครื่องหก เพราะได้เพิ่มเครื่องดนตรีเข้าไปอีก ๒ ชิ้น คือ ขลุ่ย และ รำมะนา ทำให้วงมโหรีในสมัยนี้ประกอบด้วยเครื่องดนตรีจำนวน ๖ ชิ้น คือ

- ซอสามสาย
- กรับพวง
- ทับ (โทน)
- รำมะนา
- ขลุ่ย
- กระจับปี่ (ใช้แทนพิน)

สมัยกรุงธนบุรี

เนื่องจากในสมัยนี้เป็นช่วงระยะเวลาอันสั้นเพียงแค่ ๑๕ ปี รัชสมัยของพระองค์เดียวในยุคสมัยนี้คือ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ประกอบกับเป็นสมัยแห่งการก่อสร้างเมือง และการป้องกันประเทศ เสียส่วนใหญ่ วงดนตรีไทยในสมัยนี้จึงไม่ปรากฏหลักฐานไว้ว่าได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงขึ้น สันนิษฐานว่ายังคงเป็นลักษณะและรูปแบบของดนตรีไทยในสมัยอยุธยา แต่เมื่อบ้านเมืองอยู่ในช่วง พ้นจากภัยสงคราม การดนตรีก็ได้รับการสนับสนุนให้มีส่วนของการบำรุงบ้านเมืองในด้านวัฒนธรรม และประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ

จดหมายเหตุบันทึกความทรงจำกรมหลวงนรินทรเทวี บรรยายเหตุการณ์เมื่อคราวสมโภช พระแก้วมรกต มีใจความสำคัญว่า

“...จะได้แห่พระแก้วเสด็จกลับรับพระแก้วพระบางมาลงเรือประพาส
ดอกสร้อยสักวามโหรีพิณพาทย์ ละครุโชนลงพลอยเล่นมาตามกระแสนมารด...”
“...ปรากฏตามหมายรับสั่งตอนหนึ่งว่าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้พิณพาทย์ไทย
พิณพาทย์รามัญ และมโหรีไทย มโหรีแขก ฝรั่งเศส มโหรีญวน เขมร
ผลัดเปลี่ยนกันสมโภชสองเดือนกับสิบสองวัน...”

จากหลักฐานพอจะทราบได้ว่านอกจากดนตรีไทยแล้ว ดนตรีของต่างชาติก็ร่วมในงานสมโภช พระแก้วมรกต แผ่นดินสมัยธนบุรีจึงเป็นสมัยที่มีความหลากหลายของดนตรี และดนตรีของแต่ละ ชนชาติก็มีความสำคัญที่ได้เข้าร่วมพิธีสำคัญ ถึงแม้ว่าการดนตรีในยุคนี้จะไม่ได้มีรูปแบบใหม่ นอกเหนือจากสมัยอยุธยา ด้วยระยะเวลาที่สั้นและภัยจากสงคราม แต่ทว่าการดนตรีก็ได้เป็นที่ ละเลย และได้รับการทำนุบำรุงอย่างยิ่ง

สมัยรัตนโกสินทร์

ในสมัยรัตนโกสินทร์ เมื่อบ้านเมืองได้ผ่านพ้นจากภาวะศึกสงคราม และได้มีการก่อสร้าง เมืองให้มั่นคงเป็นปึกแผ่น เกิดความสงบร่มเย็น โดยทั่วไปแล้วศิลปวัฒนธรรมของชาติก็ได้ รับการฟื้นฟูทำนุบำรุง และส่งเสริมให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น โดยเฉพาะทางด้านดนตรีไทย ได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงให้เจริญขึ้นเป็นลำดับภายใต้การนำแห่งสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทั้งทางด้านนาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ วิจารณ์ศิลป์ และวรรณศิลป์ ได้รับการพัฒนาดังต่อไปนี้

ดนตรี

รัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

เป็นยุคแห่งการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ถึงแม้ว่าจะไม่ได้ส่ง ผลโดยตรงต่อดนตรีไทยมากนัก แต่ในสมัยนี้มีพระราชนิพนธ์ เรื่องรามเกียรติ์และเรื่องดาหลัง วรรณคดีทั้ง ๒ เรื่อง ตกทอดมา จากสมัยอยุธยา และได้รับ พระบรมราชานุญาตเกล้าฯ ให้ พระราชนิพนธ์ให้สมบุรณ์ส่งผลต่อการละครและโขน ซึ่งมีดนตรี ไทยเป็นส่วนร่วมด้วย รูปแบบของดนตรีไทยในสมัยนี้ส่วนใหญ่ ยังคงมีลักษณะและรูปแบบตามที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา

▲ กลองทัด

ที่พัฒนาขึ้นบ้างในสมัยนี้ก็คือการเพิ่มกลองทัดขึ้นอีก ๑ ลูก ในวงปี่พาทย์ ซึ่งแต่เดิมมีแค่ ๑ ลูก พอมาถึง สมัยรัชกาลที่ ๑ วงปี่พาทย์มีกลองทัด ๒ ลูก เสียงสูงลูกหนึ่ง (ตัวผู้) และเสียงต่ำลูกหนึ่ง (ตัวเมีย) และการใช้กลองทัด ๒ ลูก ในวงปี่พาทย์เป็นที่นิยมกันมาจนถึงปัจจุบัน

รัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

พระองค์ทรงพระปรีชาสามารถในทางดนตรีไทย ทรงเครื่องดนตรีไทยได้โดยเฉพาะซอสามสาย ซึ่งเป็นซอคู่พระหัตถ์ ชื่อว่า “ซอสายฟ้าฟาด” และยังทรงเป็นคีตกวีพระราชนิพนธ์เพลงไทยขึ้น เพลงหนึ่ง คือเพลง “บุหลันลอยเลื่อน” นอกจากนั้น การขับเสภาเล่านิทานได้รับความนิยมรุ่งเรือง โดยเฉพาะเรื่องขุนช้างขุนแผน การพัฒนาเปลี่ยนแปลง ของดนตรีไทยในสมัยนี้ได้มีการนำเอาวงปี่พาทย์มา บรรเลงประกอบการขับเสภาเป็นครั้งแรก เรียกว่า วงปี่พาทย์เสภา และยังมีกลองชนิดหนึ่งเกิดขึ้นโดยดัดแปลงจาก “เปิงมาง” ของมอญ ต่อมาเรียก กลองชนิดนี้ว่า “สองหน้า” ใช้ตีกำกับจังหวะแทนเสียงตะโพนในวงปี่พาทย์ประกอบการขับเสภา กลองสองหน้านั้น ปัจจุบันนิยมใช้ตีกำกับจังหวะหน้าทับในวงปี่พาทย์ไม่แข็ง

■ การขับเสภา

รัชกาลที่ ๕

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทั้งการดนตรีและการละครได้ออกไปเจริญรุ่งเรืองในการอุปถัมภ์ของพระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางผู้ใหญ่ โดยทั้งวังและเรือนของผู้เป็นเจ้านายและขุนนางต่างประกอบกิจกรรมดนตรีและละคร เนื่องจากดนตรีไทยได้รับการอุปถัมภ์ดูแลจากหลากหลายที่ จึงเป็นเหตุให้เกิดการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องดนตรีให้เกิดความสมดุลของเสียงในวงดนตรี วงปี่พาทย์จึงได้พัฒนาขึ้นเป็นวงปี่พาทย์เครื่องคู่ กล่าวคือ มีการประดิษฐ์ระนาดทุ้มมาคู่กับระนาดเอก และประดิษฐ์ฆ้องวงเล็กมาคู่กับฆ้องวงใหญ่ จึงเป็นการสร้างสมดุลของเสียงในวงดนตรีสำหรับเครื่องดนตรีชนิดเครื่องไม้ให้มีเสียงทุ้ม และเสียงของเครื่องดนตรีชนิดเครื่องโลหะให้มีเสียงเล็กแหลม เป็นการสร้างความหลากหลายของสีสันทางดนตรีไทย

▲ ระนาดทุ้ม

▲ ฆ้องวงเล็ก

รัชกาลที่ ๕

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

มีพระบรมราชานุญาตให้มีการเล่นละครหญิงได้ทั่วไป ไม่สงวนไว้แต่ในวัง จึงทำให้มีการฝึกละครหญิงกันอย่างแพร่หลาย เจ้านายและขุนนางผู้ใหญ่ต่างนิยมชมชอบที่จะมีดนตรีและละครไว้ที่วังหรือเรือนของตน จึงมีความหลากหลายในวงการดนตรีเกิดขึ้น ตลอดจนการเปรียบเทียบฝีมือของนักดนตรีต่างสังกัด จึงมีการประชันขันแข่งกันเกิดขึ้น วงปี่พาทย์ได้พัฒนาขึ้นเป็นวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ เนื่องจากได้มีการประดิษฐ์เครื่องดนตรีเพิ่มขึ้นอีก ๒ ชิ้น โดยเลียนแบบระนาดเอกและระนาดทุ้ม ใช้โลหะทำลูกกระพรวน และทำรางระนาดให้แตกต่างไปจากรางระนาดเอกและระนาดทุ้ม เรียกว่า “ระนาดเอกเหล็ก” และ “ระนาดทุ้มเหล็ก” นำมาบรรเลงเพิ่มในวงปี่พาทย์เครื่องคู่ ทำให้ขนาดของวงปี่พาทย์ขยายใหญ่ขึ้น จึงเรียกว่า วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ หนึ่งในสมัยนี้วงการดนตรีไทยนิยมการร้องเพลงส่งให้ดนตรีรับ หรือที่เรียกว่า “การร้องส่ง” จนกระทั่งการขับเสภาซึ่งเคยนิยมกัน

มาก่อนค่อย ๆ หายไป และการร้องส่งยังเป็นแนวทางให้มีผู้คิดแต่งขยายเพลงของเดิมในอัตราจังหวะสองชั้นให้เป็นเพลงอัตราจังหวะสามชั้น และตัดทอนเป็นอัตราจังหวะชั้นเดียว จนกระทั่งกลายเป็นเพลงเถาในที่สุด

▲ ระนาดเอกเหล็ก

▲ ระนาดทุ้มเหล็ก

ที่มา : สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคคีตะ-ดุริยางค์

รัชกาลที่ ๕

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สภาพบ้านเมืองมีการติดต่อกับชาติตะวันตกและรับเอาความรู้จากฝั่งตะวันตกเข้ามาเป็นจำนวนมาก อีกทั้งทรงเล็งเห็นความเจริญทางวัตถุของอารยประเทศทางตะวันตก ทรงให้พระราชโอรสและพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จไปศึกษาความรู้ทางตะวันตก บ้านเมืองได้มีการจัดระเบียบแบบแผนทั้งด้านการศึกษา การปกครอง การทหาร ทางด้านศิลปะ มีสมเด็จพระอนุชาธิราช สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงเป็นผู้นำความรู้จากฝั่งตะวันตกและด้วยตัวพระองค์เองเป็นเลิศทางด้านศิลปะไทย จึงได้เกิดความสนพระทัยในการผนวกองค์ความรู้ตะวันตกดัดแปลงให้เข้ากับศิลปะของไทย ได้มีการปรับปรุงวงปี่พาทย์ขึ้นใหม่ใช้เพื่อประกอบการละครดึกดำบรรพ์ ซึ่งต่อมาเรียกว่า “วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์” โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ซึ่งเป็นละครที่ปรับปรุงขึ้นในสมัยรัชกาลนี้เช่นกัน หลักการปรับปรุงของท่านโดยการตัดเครื่องดนตรีชนิดเสียงเล็กแหลมหรือดังกเกินไปออก คงไว้แต่เครื่องดนตรีที่มีเสียงทุ้ม นุ่มนวล และเพิ่มเครื่องดนตรีบางอย่างเข้ามาใหม่ เครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์ ประกอบด้วยระนาดเอก ฆ้องวงใหญ่ ระนาดทุ้ม ระนาดทุ้มเหล็ก ขลุ่ย ซออู้ ฆ้อง หุ่ย (ฆ้อง ๗ ใบ) ตะโพน กลองตะโพน และเครื่องกำกับจังหวะ เหมาะสำหรับการแสดงในโรงละครหรือสถานที่ปิด เสมือนรูปแบบขนบนิยมของตะวันตกในการรับชมการแสดงในอาคาร

❖ ละครดึกดำบรรพ์ เรื่องคาริ